

כס"ד

גליון
**הלכה
למעשה**

שיעורו השבועי של מורנו
הגאון הרב אופיד יצחק מלכא שליט"א

גליון מספר 104

פרשת בשלח תשפ"ה

בס"ד אנו זוכים כבר תקופה ארוכה להוציא את שיעורי מורנו הרב שליט"א ועל ידי כך רבים זוכים כל שבוע להעמיק בלימוד ההלכה בבהירות וביסודיות רבה. על מנת שנוכל להמשיך במפעל חשוב זה ולהפיץ את העלונים והגליונות במקומות רבים בארץ ובעולם, אנו זקוקים לעזרתכם ולהשתתפותכם במפעל גדול זה. ניתן לתרום דרך עמדת נדרים פלוס ע"ש הלכה למעשה, או בטלפון 5047* שלוחה 9 [24 שעות מענה ממוחשב ומהיר].

השיעור נמסר בימי חמישי בכולל "תורת שמעון" הר נוף ירושלים

להארות או הערות ניתן לפנות

d0556750270@gmail.com

המעוניינים לסייע בהדפסת החוברת לזיכוי הרבים

או להקדיש את העלון לרפואה, להצלחה

או לעילוי נשמה וכד'

ניתן לפנות בטלפון 5047* שלוחה 9

[24 שעות מענה ממוחשב ומהיר]

המעוניינים לקבל את העלון או את הגליון בכל שבוע למייל,

נא לשלוח בקשה

למייל HL50475047@gmail.com

ניתן להוריד את כל העלונים והגליונות שיצאו עד כה באתר קול הלשון.

כתיבה ועריכה:

הרב דוד מלכא שליט"א

הרב איתן בנישו שליט"א

דיני בורר חלק ג'

נושאי השיעור *

א. גדר תערובת. ב. בורר בספרים, בגדים, כלים ומשחקים. ג. פיזור התערובת.

תערובת שכבות

ד. דעת הישועות יעקב. ה. דעת הביה"ל. ו. פרטי דינים נוספים בתערובת שכבות. ז. הוצאת קיסמים הנתונים על עוגה. ח. סיכות התנאים להחזיר את הסרת העליון בשביל להשתמש בתחתון. ט. דוגמאות מעשיות בתערובת שכבות.

י. ספרים בספריה. יא. בגדים התלויים בארון. יב. חיפוש בערימת בגדים. יג. הוצאת פרי מתחתית הסלסלה, תערובת פיצוחים. יד. ברירת עלונים. טו. ברירה בחדר חשוך. טז. ברר בטעות מה שאינו חפץ. יז. מיון בין חפצים והיתר נטילה מהתערובת כל הבא ליד. יח. פינוי סכ"ם מהשולחן. יט. תערובת של מוצק בתוך נוזל.

א. גדר תערובת

ברמב"ם ובשו"ע מבואר דדיני בורר קיימים רק כשיש תערובת של כמה אוכלים או חפצים, אך אם אינם מונחים בתערובת, אין דיני בורר ומותר ליטלם כרצונו^א.

הפוסקים^ב כותבים דהגדרת תערובת נקבעת לפי דעת בני אדם, אם נחשבים הדברים כמעורבים זה בזה וכקבוצה אחת, הרי זה תערובת, אך אם אינם נראים כתערובת וכקבוצה אחת, אלא כיחידים כל אחד לעצמו, הרי שאין זה תערובת ומותר ליטלם כחפצו. אך יש פוסקים החולקים וסוברים דרק כשהפסולת והאוכל או ב' מיני האוכלים מעורבבים, הוא מוגדר כתערובת, אך אם הם נמצאים אחד ליד השני, אין בזה דיני בורר. ולמעשה יש לאסור בזה כסתימת רוב הפוסקים, אך אם הם ב' מיני אוכלים והם חתיכות גדולות

א. כן מבואר ברמב"ם ובשו"ע כאן שכתבו היו לפניו שני מיני אוכלים מעורבים. וכן מוכח בתרומת הדשן שהביא כאן הב"י, וכן מבואר בביה"ל (ד"ה לאכול מיד).

ב. הגרש"ז אויערבך (שו"ש סק"ד-ב'), הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ו עמוד מ"א) והחור"ש (פכ"ה סק"ג).

* השיעור השבוע נמסר על סימן שי"ט סעיף ג', ולכן כל מקום שמובא בסתמא מקור של סעיף או ס"ק מספרי האחרונים הוא מסימן שי"ט.

המונחות ליד השני מותר ליטלם כרצונו (כמבואר במשנ"ב בסק"ד עפ"י התרומת הדשן) ^א.

לפיכך אם יש לפניו בצלחת כמה סוגי מאכלים, או אוכל ופסולת, מוגדרים הם כתערובת אף שמונחים אחד ליד השני ואינם בלולים יחד, והוא גם כשאינם נוגעים אחד בשני אלא סמוכים זה לזה, ויש להקפיד על דיני בורר בהפרדתם.

ג. הנה בפוסקים הנ"ל (שהובאו בהערה הקודמת) מבואר דב' מיני אוכלים או פסולת ואוכל המונחים אחד ליד השני ואינם בלולים הרי זה נחשב כתערובת משום שנראים כקבוצה אחת. אך האגלי טל (בורר ס"ו ס"ק י"א) חידש דאוכל ופסולת המונחים אחד ליד השני ולא בלולים ביחד, אין בזה משום בורר, ורק כשהפסולת מונחת בין המאכלים שייך דיני בורר, דנחשב שמפריד ביניהם משום שאם יאכל קודם שיטול הפסולת הרי שאוכל גם את הפסולת משום שמונחת בין המאכלים. וכתב שם דלפי זה הקולף בצל אחד להניחו לאחר זמן, אין זה בורר משום שהפסולת אינה מפסיקה בין האוכל, דהבצל היה בתוך הקליפה במקום אחד בפני עצמו, ורק כשיש כמה בצלים שייך בורר, דהפסולת מפסיקה ביניהם. עוד כתב שם דהוא הדין בשני מיני מאכלים, דאם מונחים אחד ליד השני אין בזה משום בורר, ורק כשמאכל אחד שאינו חפץ בו מונח בין שני מאכלים, שייך דין בורר.

ומשמע באגלי טל דאוכל ופסולת או ב' מיני מאכלים המונחים אחד ליד השני, אין בהם דין בורר גם כשנוגעים וכדין בצל אחד. [ודבריו צ"ב, דאם כונתו שאין זה תערובת היות וכל אחד לא מפריע לו ליטול את חברו, הרי בבצל אינו כן].

אמנם סתימת דבריו כל הפוסקים אינה כן, אלא כל שמוגדר בעיני בני אדם כתערובת, יש בהם דין בורר אף שאינם בלולים ביחד. אך מ"מ מבואר במשנ"ב (סק"ד) עפ"י התרומת הדשן דחתיכות גדולות המסודרות כל מין בפני עצמו ולא מעורבבים ביחד, אין זה תערובת, [וזה אף באופן שהמין שאינו חפץ מונח בין שני המינים שרוצה לאכול. אך מ"מ קולא זו היא רק בב' מיני אוכלים, אך פסולת ליד אוכל מוגדר כתערובת אף אם הם חתיכות גדולות].

החזו"ע (שבת ד' עמוד ק"פ) פסק את דברי האגלי טל דב' מיני אוכלים או פסולת ואוכל המונחים אחד ליד השני אין בהם דין בורר [וכתב שם דכן משמע בתרומת הדשן הנ"ל. אך דבריו צ"ב, דהתה"ד היקל רק בב' מיני אוכלים ורק בחתיכות גדולות, אבל בחתיכות קטנות או בפסולת ואוכל לא היקל התה"ד. עוד יש להקשות דהאגלי טל סיים את דבריו בצ"ע ונראה שלא סמך על זה למעשה ומדוע היקל כמותו, אך אפשר לומר דנשאר בצ"ע רק על דין קילוף בצל ולא בפסולת המונחת ליד אוכל].

יש לעיין לשיטת האגלי טל, מה הדין במונחים אחד על השני כשאינם מעורבבים, ואם נאמר שאין חילוק בין אם מונחים אחד ליד השני למונחים אחד על השני, ובשניהם אין זה מוגדר כתערובת כל זמן שאינם מעורבבים, הרי שבביה"ל (ד"ה לאכול מיד) מבואר דלא כדבריו, דכתב ששייך בזה דיני בורר [ולכך ב' מיני אוכלים המונחים אחד על השני אסור לקחת את העליון לאוכלו לאחר זמן, וכן פסולת המונחת על האוכל אסור ליטלה כדי לאכול את המאכל שמתחתיה].

אך אם הם רחוקים אחד מהשני [כפי שמצוי במנות 'גורמה'], כתב האור לציון (עמוד ר"מ) דאין זה בגדר תערובת, משום שאין זה נראה כתערובת וכקבוצה אחת, אלא כל אחד לעצמו, ובאופן זה מותר ליטלם כרצונו.

השביתת השבת (סקי"ח) כותב דשני פריטים יחד אינם בגדר תערובת, ומותר להפרידם כרצונו. ונמצא שרק כשיש שלושה פריטים ומעלה מעורבבים, הם מוגדרים כתערובת ושייך בהם דיני בורר.⁷

לפיכך צלחת ובתוכה עוף ועצם בלבד, מותר להפרידם כרצונו, וכן סלסלה ובה תפוז וקלמנטינה, דכיון שיש רק שני פריטים אין על זה שם תערובת, וכשאין תערובת לא קיימים דיני בורר, והוא הדין בשני ספרים או שני בגדים.

ג. בורר בספרים, בגדים, כלים ומשחקים

הט"ז (סקי"ב) מוכיח מהגמרא בשבת (עד ע"ב^ה) דכשם שיש בורר במאכלים, כך יש בורר בחפצים אף שאינם גידולי קרקע כגון ספרים, בגדים וכלים, דכל שמפריד בין שני מינים הוא בורר גמור.⁸ ולכן יש לקחת מה שחפץ בו כעת

ד. והביא לזה ראייה מהגמרא בשבת (קכ"א ע"ב) דעכבר בתוך בשמים מותר להוציאו, וע"כ שאין זה בורר פסולת מתוך אוכל, היות ואין כאן הרבה דברים מעורבים. נוצ"ל דאולם בשמים היינו גוש בשמים ולא חתיכות בשמים או שחוקים, דאז הרי זה תערובת היות ויש כאן הרבה דברים. והטעם שהוצאת זכוב ממשקה נחשב לתערובת אעפ"י שיש כאן רק ב' דברים, הוא משום דנוזל לא חשיב דבר אחד אלא קיבוץ של הרבה חלקיקים של מים].

בשביתת השבת לא כתב מכמה פריטים זה מוגדר כתערובת, אך מכיון שהביא ראייה מהגמרא רק לב' פריטים, אין להקל בג' פריטים ומעלה. ואין להביא ראייה להקל אף ביותר מב' פריטים ממש"כ השביתת השבת (ס"ק כ"ד) דלהוציא צרור מקמח אסור אם נכנס לתוך הקמח ויש טורח למוצאו, אך אם נמצא מגולה מחוץ לקמח, אין איסור ליטלו וכדין הוצאת העכבר מהבשמים, דיתכן שסובר שקמח כיון שנראה כיחידה אחת, חשיב כשני פריטים, וכן נראה מדבריו שם שדימה את הדין של צרור בתוך קמח לזכוב הצף מעל המשקה דנחשב כדור ועומד].

ה. מהא דאמר רבא האי דעבד חביתא חייב משום ז' חטאות וחשיב רש"י בורר ביניהם.
ו. אך יש חילוק ביניהם, דבמאכלים שיעור החיוב הוא כגרוגרת, כמבואר ברמב"ם (פ"ח הלי"א, הביאו הבה"ל בס"א ד"ה בקנו ותמחו'), אך בכלים וכדו' מבואר בכלכלת שבת (בורר אות ה') ובכה"ח (אות ל"ט) דחייב בכל שהוא. ובמאכלים צריך שיהיה גרוגרת באוכל לבד ולא

ולא להניחו לאחר זמן, וכן לא ליטול את מה שאינו חפץ בו עתה, וכן פסקו רוב האחרונים¹, וכן פסקו המשנ"ב (סקט"ו) והכה"ח (אות ל"ט).

לפיכך סלסלה עם בגדים שונים [או מידות שונות, או צבעים שונים כשיש הקפדה על הצבע], אסור לברור מתוכה בליל שבת בגד כדי ללובשו בשבת בבוקר, דהרי זה בורר אוכל מתוך פסולת לאחר זמן, אך אם יוציאנו סמוך ללבישתו מותר².

כמו כן שני סוגי משחקים שהתערבבו יחד, אסור למיין ביניהם כדי להחזיר כל משחק לקופסא שלו, אלא יחזירים במעורב ואחר השבת ימיין ביניהם³.

וכן ספרים המונחים בערימה על השולחן, אסור לקחת ספר מתוך הערימה על מנת להשתמש בו לאחר זמן, אלא יוציאנו רק סמוך ללימודו⁴.

ביחד עם הפסולת, כמבואר בפמ"ג (משב"ז ס"ק י"ג) ובמנחת חינוך (בורר סוף אות ה').
ז. תוספת שבת (סק"י), פמ"ג (סימן שכ"א משב"ז סק"י, והביא לזה ראיה מהתרומת הדשן והרמ"א כאן שכתבו שיש בורר בשני מיני דגים אף שאינן גידולי קרקע), גר"ז (ס"ח), חיי אדם (כלל ט"ז ס"ה), אגלי טל (סי"ב).

ובחזו"ע (שבת ד' עמוד ר"ד) הביא מחלוקת אם יש בורר שלא בגידולי קרקע, וסיים (עמוד ר"ט) דהוי ספיקא דדינא וחזי לאצטרופי עם ספק אחר. וכונתו רק עם עוד ספיקות כמו שמבואר בדבריו בכמה מקומות (יביע אומר ח"ה סימן ל"א, חזו"ע שבת ד' עמוד ר"ד), אך גם לשיטתו אין לצרפו לספק אחד לעשות ס"ס, דרוב מוחלט של הפוסקים דעתם לאסור ברירה אף בדבר שאינו גידולי קרקע.

ובאור לציון (פלא תשובה ד') כתב לחדש שכלים ובגדים והדומה להם שאינם גידולי קרקע, איסור ברירתם הוא מדרכנן. אך בפוסקים הנ"ל מוכח שזה דאורייתא, ובפרט בדברי הט"ז מהראיה מהגמרא בשבת.

ח. ובטעם ההיתר בזה ביאר הערוך השולחן (ס"ט, הביאו השביתת השבת סקט"ו), דהרי טעם ההיתר לברור אוכל מתוך פסולת לאלתר הוא משום דזה דרך אכילה, ואף ברירת בגדים או כלים סמוך לשימוש בהם מותרת משום דנחשב דרך שימוש.

ט. לקמן יבואר דכן דעת רוב הפוסקים, אך לדעת החזו"ע (שבת ד' עמוד ר"ד) יש להקל בזה מעיקר הדין משום שיש בזה כמה צירופים.

י. אך נראה דאם לומד כעת זמן ממושך נושא מסויים ולשם כך צריך מספר ספרים, מותר לבוררם סמוך ללימודו אף שישתמש בהם לאחר זמן [היינו אף יותר משעה], דבכה"ג זה חשיב כסעודה אחת ארוכה שמותר לברור בתחילת הסעודה לסוף הסעודה, [דטעם ההיתר כברירה

ג. פיזור התערובת

תערובת של מינים שונים [ב' מיני מאכלים, אוכל ופסולת, בגדים, משחקים] אעפ"י שאסור למיינם, מכל מקום כתבו רוב הפוסקים י"א דמותר לפזר את התערובת בבת אחת כדי שלא יהיו המינים מעורבים זה בזה, ועל ידי זה יוכל למיינם כרצונו, דמעשה ברירה הוא לקחת מין אחד מחבירו, אך פיזור התערובת אינו בכלל זה, דלא ברר בידו אלא נברר מאליו י"ב. אך יש פוסקים י"א האוסרים אף לפזר את התערובת, דדרך הבוררים לפזר התערובת כדי שיהיה יותר קל למיינה.

לצורך הסעודה הוא משום שכן דרך האוכלים להכין סמוך לסעודה את כל הסעודה, וה"נ דרך הלומדים להכין סמוך ללימודו את כל הספרים הנצרכים ללימוד נושא זה.

כמו כן נראה דכשבאים לתפילת שחרית ביום שבת, מותר לברור חומש לקריאת התורה [אף שישתמש בחומש לאחר שעה מברירתו], דשחרית קריאת התורה ומוסף נחשב כתפילה אחת, דכן דרך המתפללים לקחת סידור וחומש בכניסתם לבית הכנסת ולא לחפש חומש לפני קריאת התורה. אך מכיון שיש קצת להסתפק בזה, שמא אין קשר בין שחרית לקריאת התורה, לכן נכון לקרוא בחומש פסוק בעת ברירתו. [אך מ"מ בורר בחומש שייך רק כשהחומש נמצא בתוך תערובת של סוגים שונים של חומשים שיש הבדל ניכר וברור ביניהם, הן בהוספת מפרשים והן בשינוי מהותי בכתב, אך אם אין הבדל ניכר ביניהם, הכל נחשב כמין אחד שאין בו דין ברירה].

כמו כן כשבורר עלון מתוך עלונים שונים קודם שחרית כדי לקרוא בו בקריאת התורה בין גברא לגברא, דינו כדין חומש שמותר וטוב לקרות בו מעט, דגם בזה הדרך לעשות כן לאותם שמעיינים בעלונים בין גברא לגברא.

אך אם יש הפסקה בין שחרית לקריאת התורה, הרי זה כשני זמנים נפרדים ואסור לברור את החומש והעלון קודם שחרית לקריאת התורה.

כמו כן אם בבית הכנסת זה הרגילות שהגבאי מחלק את החומשים לפני קריאת התורה, ואף הוא רגיל כן נראה דאסור לו לברור החומש קודם שחרית, דאין זו הדרך ולא חשיב לאלתר. י"א. אג"מ (סימן ע"ד דיני בורר אות י"א), הגרש"ז אויערבך (שו"ש סק"ח), הגר"ש וואזנר והגר"נ קרליץ (איל משולש פ"ט הערה פ"א). וכולם הוכיחו כן מדברי רש"י בשבת (עד ע"א) בביאור הגמרא שדא קמיהו כלכלה דפירי, דלא רצה לברור האוכל מתוך העלים לפיכך שטח לפניהם כדי שיטלו ויאכלו, דבשטיחתו האוכל נפרס מאליו.

יב. ובשו"ש (שם) הסתפק אם גם לעצמו מותר או רק לצורך אחרים, וצידד להקל בזה. יג. הגר"ש אלישיב (איל משולש פ"ט הערה פ"ה). וביאר את הגמרא הנ"ל דכיון שפיזור כדי שיאכלו לאלתר, לכן הוי דרך אכילה ומותר.

ולדינא יש להקל בזה, אך יש להקפיד שהפיזור יהיה בבת אחת לכל הקבוצה ולא פיזור יחידים, דאז נחשב כבורר אחד אחד והרי זה בורר גמור.

לפיכך סוגי משחקים שונים שהתערבבו יחד, מותר לפזרם בבת אחת באמצעות מטאטא, ואם כעת אינם מעורבים יחזיר כל משחק לקופסא שלו^י.

כמו כן סלסלה עם גרביים מסוגים שונים^י ורוצה לברור גרביים בלילה לצורך הבוקר, יפזר את הסלסלה באופן שהגרביים כעת מופרדות ורחוקות וכך רשאי ליטול כרצונו.

תערוכת שכבות

ישנם שני סוגי תערוכות, תערוכת אחת שהמאכלים או החפצים מעורבים אחד עם השני בלי שום סדר, כגון סלסלה עם פירות או בגדים מסוגים שונים, ובזה הדין שאסור להוציא את המין שאינו חפץ בו כעת כדי ליטול את מה שחפץ, דנחשב בורר פסולת מתוך אוכל^י. אולם יש סוג תערוכת אחרת בה המינים השונים מונחים אחד על השני בצורה מסודרת, תערוכת זו קרויה "תערוכת שכבות" ודיני בורר בה יותר קלים כמשי"ת.

ד. דעת הישועות יעקב

הביה"ל (ד"ה לאכול מיד) מביא שהקשה הישועות יעקב, מדוע כל בורר פסולת מתוך אוכל חייב, הלא הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, כיון שאינו חפץ בפסולת. ותירץ הישועות יעקב דאוכל המעורבב עם פסולת יש בו סוג של

יד. אך צריך להקפיד לפזר את כל המשחקים ביחד [או לפזר כמה משחקים ביחד אף שחזור על פעולת הפיזור מספר פעמים], אבל לפזר אחד אחד אסור.

טו. כגון שהם בגדלים שונים, או שהם בצבעים שונים דשייך בהם בורר כמבואר באג"מ (ח"ד סימן ע"ד בורר אות י'). ואם חלק מהגרביים עם חורים וראויים לשימוש רק בשעת הדחק, יש בזה בורר דרבנן, דמבואר במשנ"ב (ס"ק ז' וט"ו) שאף במין אחד אם חלק ממנו ראוי לשימוש רק בשעת הדחק, יש בו איסור בורר.

טז. ולדעת ר' דוד עראמה ברמב"ם ובשו"ע מותר, אך דעת רוב הפוסקים לאסור כנתבאר בשיעור הקודם.

קלקול, דאינו ראוי כל כך לאכילה עם הפסולת שבתוכו, ועל ידי הוצאת הפסולת מתקנו לאכילה, ונמצא שתכלית המלאכה אינה הוצאת הפסולת אלא תיקון האוכל, ולכן נחשב מלאכה הצריכה לגופה, היות ותיקן את האוכל בהוצאת הפסולת.

וכתב דלפי זה, בתערובת של שני מיני מאכלים ומוציא את המין שאינו חפץ, הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה, כיון שהמין שחפץ בו ראוי לאכילה גם כשמעורב עם השני, ומכיון שאינו מקולקל בעודו מעורב הרי שאין תיקון בהפרדת המין שאינו חפץ, ולכך היא מלאכה שאינה צריכה לגופה כיון שלא תיקן בברירתו וגם אינו חפץ במין שנטל. וכתב הביה"ל דלפי דברי הישועות יעקב נמצא שלדידן דפסקינן שפטור במלאכה שאינה צריכה לגופה, בורר ב' מיני אוכלים לא יהיה חייב כשבורר את אותו שאינו חפץ לאכול אף בכלי, ורק כשבורר אותו שחפץ בכלי או בידו לאחר זמן יהיה חייב.

לכאורה יש לתמוה על זה מדוע חייב כשבורר את המין שחפץ בכלי או בידו לאחר זמן, הרי הישועות יעקב כתב שהגדרת מלאכת בורר היא תיקון המאכל, ובב' מיני אוכלים לא תיקן את המאכל. עוד יש להקשות מדוע כתב הישועות יעקב דבב' מיני אוכלים אם בורר את המין שאינו חפץ הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, הרי לכאורה אין זה כלל מלאכה וצריך להיות מותר לגמרי, מכיון שלא תיקן את המאכל.

ונראה לבאר דבבורר יש ב' הגדרות למלאכה, א. תיקון המאכל, וזה שייך רק כשמפריד בין אוכל לפסולת, ואף כשלוקח את הפסולת הוי מלאכה הצריכה לגופה כי מתקן את המאכל. ב. הפרדה בין ב' מינים, וזה שייך אף כשיש לו תערובת של ב' מיני אוכלים, אך מכיון שהמלאכה היא הפרדת המינים, על מנת שיהיה מלאכה הצריכה לגופה, צריך שיטול את מה שצריך [בכלי או ביד לאחר זמן], אבל אם בורר את המין שאינו צריך הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה י'.

יז. כלל זה שבבורר יש ב' הגדרות למלאכה מוכח הוא גם מהמשך דברי הביה"ל כמשי"ת בסמוך.

ה. דעת הביה"ל

הביה"ל הקשה על הישועות יעקב שכתב דבב' מיני אוכלים אם נוטל את המין שאינו חפץ אסור רק מדרבנן משום שהוא משאצ'ג, מדוע העתיקו הרא"ש ויתר הפוסקים דסוברים שפטור על מלאכה שאינה צריכה לגופה את הדין שהבורר ב' מיני אוכלים חייב משום דאותו שאינו חפץ לאכול הוי פסולת, הרי לשיטתם אינו אסור אלא מדרבנן.

ולכך חלק הביה"ל על הישועות יעקב וכתב דגם בשני מיני מאכלים מעורבים אם בורר את המין שאינו חפץ אסור מהתורה, דכיון שמתיפה כל מין על ידי ברירת חברו ממנו, זה נחשב למלאכה הצריכה לגופה. וביאור דבריו, דאעפ"י שהתערובת לא יוצרת קלקול, מ"מ יש בה חוסר ייפוי ותיקון, ובהוצאת המין שאינו חפץ מתקן ומיפה את התערובת ולכן חשיב מלאכה הצריכה לגופה י"ח.

אך מ"מ כותב הביה"ל דזה דוקא כשיש תערובת בין המינים, אך אם הם מונחים אחד על השני י"ט, יתכן ואין זה בכלל תערובת², דהרמב"ם והשו"ע כתבו היו לפניו שני מיני אוכלים מעורבים, ומשמע דאם אינם מעורבים אלא רק מונחים אחד על השני, לא שייך בורר בזה שמסלק ומפריד מין מחבירו. ואף אם נדחוק ונאמר דאף כשמונחים אחד על השני כיון שאינו מסודר כל מין בפני עצמו חשיב תערובת וממילא שייך בזה דין בורר, מכל מקום זה נחשב למלאכה הצריכה לגופה רק כשמסלקו מלמעלה ודעתו בברירתו להניחו לאחר זמן, דאז אם זה מוגדר כתערובת הרי זה מלאכה הצריכה לגופה, כיון שצריך את ההפרדה, אך אם מסלק את העליון להגיע לתחתון, הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה, דכיון שהמין התחתון לא מעורב לגמרי עם המין העליון, אין

יח. ולכך קראוהו הפוסקים לאותו שאינו חפץ פסולת, להודיע שדינו כפסולת שהתערובת מקולקלת קודם ההפרדה ועל ידי ההפרדה מתוקנת.

יט. הוא הנקרא בפוסקים "תערובת שכבות".

כ. ולפי צד זה בביה"ל יהיה מותר לברור תערובת שכבות אף בפסולת ואוכל, דאין זה מוגדר כלל כתערובת, אך הביה"ל לא פסק כצד זה, ולכך בהמשך דבריו החמיר בתערובת שכבות של פסולת ואוכל כמשי"ת בסמוך.

זה נחשב שהמין התחתון אינו מתוקן כ^א, ולכך בברירת העליון בכדי להגיע לתחתון אין את הגדר של בורר שמתקן ומייפה את האוכל שרוצה, אלא רק את הגדר שמפריד בין ב' מינים, ומכיון שלא צריך את העליון, אם כן נמצא שהיא מלאכה [היינו עצם ההפרדה] שאינה צריכה לגופה כ^ב.

אחר שבירר הביה"ל דבתערובת שכבות שלוקח את העליון על מנת להגיע לתחתון הוא נחשב למלאכה שאינה צריכה לגופה, כותב הביה"ל דאם התערובת שכבות היא חתיכות גדולות שכל אחת ניכרת לעצמה כ^ג, יש להקל לברור את העליון כשרוצה להגיע לתחתון אף שאינו אוכל את התחתון כעת, ואעפ"י שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה וצריך להיות שאסור מדרבנן, מ"מ יש להקל, דכיון שהמאכלים גדולים וניכרים הרי שיש לנו את ספיקו של התרומת הדשן, שמא אין זה בכלל תערובת גם כשהם מעורבים, ומכיון שהתרומת הדשן החמיר רק מחמת ספיקא דאורייתא, לכך בתערובת שכבות בהסרת העליון להגיע לתחתון שאין חשש דאורייתא היות והוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, יש להקל בדברים גדולים מדין ספיקא דרבנן לקולא כ^ד, ואין צריך להחמיר בדבר כ^ה.

כא. דהעליון רק מפריע להגיע לתחתון, והרי זה כאוכל נעול בתוך מגירה, דאינו נחשב מקולקל או לא מתוקן מחמת זה, אלא דיש מניעה והפרעה בהגעה אליו.

כב. ביאור דברי הביה"ל כאן הוא כמשנ"ת לעיל שבכל הפרדת שני מיני מאכלים ישנם שני גדרים, א. בתערובת גמורה ההפרדה היא תיקון ולכן הוי מלאכה הצריכה לגופה בכל אופן. ב. בתערובת שכבות של שני מיני מאכלים ההפרדה אינה תיקון היות ואינו מקולקל או לא מיופה מחמת התערובת, אלא דעצם ההפרדה היא מלאכה, ולכן אם מסיר העליון לאוכלו לאחר זמן הוי מלאכה הצריכה לגופה, כיון שצריך לו, אך אם מסלקו כדי להגיע לתחתון הוי מלאכה היות והפריד את התערובת, אך חשיב אינה צריכה לגופה, כיון שלא תיקן את התחתון בהסרת העליון וגם אינו צריך את העליון.

כג. ולקמן יבואר דאין צריך שכל החתיכות יהיו גדולות, אלא דין זה הוא אף בחתיכה גדולה וקטנה.

כד. ולפי זה נראה דאם בקלות יכול למשוך את המין התחתון שחפץ בו ובלאו הכי דעתו להשתמש בו לאלתר, כך צריך לעשות, דכל היכי דאיכא תקוני או לברורי בקל, לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא, כמבואר בשעה"צ בסימן רנ"ב (אותיות ל"ט-מ').

כה. אעפ"י שבמשנ"ב (סקט"ו) כתב את היתר זה של ברירת העליון בתערובת שכבות בכדי להגיע לתחתון בדרך אפשר, מ"מ בביה"ל התיר זאת לגמרי ב' פעמים ואף כתב ב' פעמים

אך מ"מ מבואר בביה"ל דאם מסיר את העליון להשתמש בו לאחר זמן, הרי זה מלאכה הצריכה לגופה, ואין להקל בזה מחמת הספק^כ. כמו כן מדגיש הביה"ל דתערוכת שכבות הותרה רק בב' מיני אוכלים, אך אם יש פסולת על האוכל, אסור להוציאה כדי להגיע לאוכל^כ.

ו. פרטי דינים נוספים בתערוכת שכבות

מה שכתב הביה"ל דבתערוכת שכבות מותר להסיר את העליון כדי להגיע לתחתון, היינו גם אם משתמש בו לאחר זמן^כ, דסיבת ההיתר היא שאין

דאין צריך להחמיר בזה.

אך לכאורה יש להקשות על דברי הביה"ל דהיקל מדין ספק דרבנן לקולא, הרי מלאכה שאינה צריכה לגופה הוי שבות חמור ולא אומרים בה ספק דרבנן לקולא כמבואר במשנ"ב בסימן שט"ז (ס"ק ל"ה ובשעה"צ שם אות ס"א). וצ"ל דכאן היקל הביה"ל משום שיש צד גדול לומר שתערוכת שכבות אינו מוגדר בכלל כתערוכת משום שהם לא מעורבבים אחד עם השני אלא רק מונחים אחד על השני. ועוד דכאן יש צד נוסף להקל כמו שהוסיף הביה"ל דיתכן שיש כאן את ההיתר של צידת נחש לפי הרמב"ם דאינו רוצה בצידה אלא כדי להסירו מעליו, ולכן אינו בכלל המלאכה, וה"נ רוצה לסלקו רק כדי להגיע לתחתון.

כו. היינו דאעפ"י שיש לנו את הספק של התה"ד אם דברים גדולים מוגדרים כתערוכת, וגם הביה"ל הסתפק אם תערוכת שכבות מוגדר כתערוכת, מ"מ אין להקל בזה, דהביה"ל כתב ב' פעמים שאין להקל בתערוכת שכבות ליטול את העליון בכדי להשתמש בו לאחר זמן, ורק אם מסיר את העליון בשביל להשתמש בתחתון היקל הביה"ל משום שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה בצירוף דברי התה"ד והספק אם זה מוגדר כתערוכת.

ולפלא שראיתי שמביאים בשם שניים מפוסקי דורינו, דמותר להסיר את העליון היות ואינו נחשב מעורב עם מה שתחתיו, דביה"ל מפורש לאיסור היות ומסתכלים על כל הערימה כתערוכת אחת.

כז. והטעם בזה, דבכה"ג הוא נחשב למלאכה הצריכה לגופה, דאעפ"י שכלפי הגדר השני של בורר שהוא הפרדת המינים זה נחשב למלאכה שאינה צריכה לגופה, מ"מ הגדר הראשון של בורר שהוא תיקון המאכל, שייך גם בתערוכת שכבות של פסולת ואוכל, דכיון שהפסולת נוגעת באוכל, האוכל נחשב למקולקל, וע"י הפרדת הפסולת ממנו מתקן את המאכל, ולכך זה נחשב למלאכה הצריכה לגופה שאין להקל בה. והוא דבר פשוט וברור בדברי הביה"ל. ויש שכתבו את ההיתר של תערוכת שכבות [להסיר את העליון בשביל להגיע לתחתון] אף בפסולת ואוכל בכונת דברי הביה"ל, ודבריהם תמוהים ביותר.

כח. אך במסגרת השולחן (על קיצור שו"ע סימן פ' סט"ז, הביאו הכה"ח אות כ"ה) כתב דאם מונחים כמה בגדים אחד על השני, מותר להסיר את העליון ליטול התחתון כמו שמותר

כאן כלל מלאכה מדין ספיקא דרבנן לקולא כט. אך כל זה דוקא אם הוא החתיכה האחרונה בערימה או גם אם יש מתחתיו עוד חתיכה אחת, אבל אם מתחתיו יש עוד שני חתיכות ויותר, הרי הוא נחשב שמעורב עמהם [ונכתבאר לעיל, דמג' חתיכות ויותר נחשב לתערובת] ולכך מותר להסיר את העליון בשביל ליטלו רק כשרוצה להשתמש בו לאלתר^ל, אבל ליטלו לאחר זמן אסור והוא מלאכה הצריכה לגופה.

כמו כן כתבו רוב הפוסקים דמותר להסיר את העליונים בשביל להגיע לתחתון גם אם לא יודע היכן נמצא המין שמחפש, דאין כאן מלאכה לפי סיבות ההיתר שכתב הביה"ל^{לא}. כמו כן נראה דמותר להסיר את העליון גם

לקלוף פרי, דהבגד העליון המפריע להגיע לבגד התחתון נחשב כקליפה. ולפי דבריו יוצא דרך לאלתר מותר ניוצא גם כן לכאורה לפי דבריו ג' קולות נוספות, דמותר להסיר את העליון גם בפסולת, וכן גם בדברים קטנים, ואף כשיש תערובת גמורה ולא רק בתערובת שכבות. אך תמהו עליו האחרונים (קצות השולחן סימן קכ"ה סק"ז, שביית השבת סק"ז) דהרי גם שומן על החלב מעכב את ההגעה לחלב ובכל זאת כתב המג"א (הביאו המשנ"ב ס"ק ס"ב) דאסור להסירו. ובטעם שתערובת שכבות אינה מותרת כמו קילוף פירות יש לבאר, דקילוף פירות התיירו היות והיו דרך אכילה דאי אפשר בענין אחר, וכפי שביאר הבה"ל בסו"ס שכ"א (ד"ה לקלף) בשם המאמר מרדכי, וזה שייך רק בדבר שכך ברייתו דלעולם הוי דרך אכילה ולא במקרה כמו ערימת בגדים. נויש להביא לזה ראייה, דהרי גרעיני לימון בתוך סלט, או עצמות מנותקות בתערובת עם העוף גם מעכבים את האכילה, ואעפ"כ אסור להוציאם, היות והוא במקרה ולכן לא שייך לקרותו דרך אכילה. ובטעם שאסור להוציא שומן על חלב אף שכך דרכו, צריך לומר דכיון שיכול ליטלו עם מעט שכבת חלב וכפי המצוי לעשות כן, אין ברירתו נחשבת דרך אכילה היות ואפשר בענין אחר בקלות.

כט. ומה שכתב המשנ"ב (ס"ק ט"ו) דמחפש אחר בגדו שרוצה עכשיו ללבושו, הוא לאו דוקא, אלא דיבר בהווה.

ל. אך אם משאירו על מקומו ויטלנו עוד זמן כשירצה להשתמש בו, הרי זה מותר, דהסרת העליונים להגיע לדבר שבו מעונין היתר גמור הוא.

לא. כ"כ הגרש"ז אויערבך (שו"ס ס"ק י"א), הקצות השולחן (סימן קכ"ה ס"ק מ"ז), הגרי"ש אלישיב והגר"נ קרליץ (איל משולש פ"ד הערה צ"ז). וכן מוכח לשון המשנ"ב (ס"ק ט"ו) דכתב שמחפש אחר בגדו, [וזה דלא כשביית השבת (ס"ק כ"ז) שאסר באופן זה שצריך לחפש אחר החתיכה שלמטה].

ולפי זה פסק הגרש"ז (שם) דמותר להסיר מצות מתוך חבילה עד שימצא שלימות, דהרי זה כמסיר העליונים להגיע לתחתון, דאין הבדל בתערובת שכבות אם זה למעלה או מהצד, אך

אם העליון מסתיר את מה שתחתיו ל^ב.

נתבאר דהיתר הביה"ל בתערובת שכבות להסיר את העליון בשביל להגיע לתחתון הוא רק בחתיכות גדולות דאז יש את ספיקו של התה"ד, אך בחתיכות קטנות אסור להסיר את העליון להגיע לתחתון דאז אין את ספיקו של התה"ד ואסור מדרבנן מדין משאצל"ג^ל. ולכך אם יש לו שכבת אורז על אפונה, אסור להסיר את האורז כדי להגיע לאפונה, והוא איסור דרבנן של משאצל"ג.

אך תערובת שכבות שאחד גדול ואחד קטן, מותר, דבגר"ז (ס"ו) מבואר דגם כשמין אחד גדול ואחד קטן, יש את הספק של תרומת הדשן שמא אין זה תערובת, דשינוי קיצוני בין הגדלים נותן הבחנה לשני המינים ל^ד.

אם הם מעורבות ולא בחבילה, אסור להוציא השבורות להגיע לשלימות [דהשבורות נחשבות כמין אחר היות ואינן כשרות ללחם משנה, וכדין איסור והיתר המעורבים יחד] דבתערובת גמורה אין היתר לסלק את המין שאינו רוצה כדי להגיע למין שרוצה.

עוד פסק שם, דמותר להוציא כרטיסים בכרטסת כדי לחפש ולהגיע לכרטיס שחפץ, דהרי זה תערובת שכבות שמותר להסיר מה שאינו חפץ כדי להגיע למה שחפץ. וכשרוצה להחזירו, מותר לחפש את מקומו בכרטסת על ידי הוזהר כרטיסים כיון שלא מוציאם ממקומם.

כמו כן תמונות או קלפים המונחים בערימה, מותר להסיר את העליונים כדי לחפש ולהגיע למה שחפץ, דהרי זה כתערובת שכבות, וכדין כרטסת הנ"ל, אך אסור ליטול את מה שחפץ על דעת להשתמש בו לאחר זמן, דהרי יש תחתיו שתי תמונות או קלפים ונתבאר לעיל, ולכך מותר ליטלו רק אם דעתו להשתמש בו לאלתר.

לב. דגם זה נקרא ניכר בפני עצמו ועדיין יש את הספק של התרומת הדשן שאין זה תערובת, היות וכל חתיכה היא בפני עצמה ולא בערבוב, ומה שאינו רואהו אינו אלא הסתרה חיצונית. וכן מבואר במשנ"ב (ס"ק ט"ו) לענין כמה בגדים התלויים על הכותל, דמחפש אחר בגדו שחפץ בו, ומבואר שלא רואהו עד שמסיר את העליונים.

לג. ואעפ"י שיש את ספיקו של הביה"ל אם תערובת שכבות נחשב לתערובת, מ"מ אין זה מספיק סיבה להקל, דהוא ספק משאצל"ג, ורק בצירוף הספק של התה"ד היקל הביה"ל.

לד. וכוונת הגר"ז דאפילו באופן זה הסתפק התה"ד, אך ודאי שספיקו של התה"ד הוא גם בב' גדולים. אבל בתהילה לדוד (ס"ח) ביאר שהתה"ד הסתפק רק בחתיכה גדולה וקטנה, אך כששניהם גדולים ברור שנחשב תערובת. ויל"ע מהיכן לקח זאת, דבסברא יותר נראה שב' חתיכות גדולות אינם תערובת מחתיכה גדולה וקטנה.

ז. הוצאת קיסמים הנתונים על עוגה

קיסמים הנתונים על עוגה [כדי שהנייר כסף לא ידבק לעוגה], אסור להסירם אף אם רצונו לאכול את העוגה לאלתר, משתי סיבות, א. היתר הסרת העליון בתערובת שכבות לא נאמר בפסולת על אוכל וכנתבאר לעיל, והקיסמים שאינם מאכל ונזרקים, יש להם דין פסולת. ב. הקיסמים דבוקים בעוגה, וכשהעליון דבוק בתחתון אין זה מוגדר כתערובת שכבות אלא זה תערובת גמורה ואסור מהתורה להוציאם דחשיב מלאכה הצריכה לגופה משום שמתקן בכך את העוגה לה.

אך יכול להוציא את הקיסמים באחד מהאופנים הבאים, א. יוציאם על דעת להשתמש בהם לאלתר. ב. יוציאם וימצצם אם יש עליהם קרם, ורשאי להוציאם בכונה עם מעט קרם כדי למוצצם [וכעין המבואר בביה"ל בס"ד ד"ה חייב]. ג. לדעת משנ"ב (ס"ק נ"ה וס"א, ביה"ל ס"ה ד"ה הבורר) דמותר להוציא פסולת ואוכל מתוך אוכל, אם מוציא את הקיסמים עם מעט קרם הרי זה מותר אף אם זורקם. ומ"מ הסרת הנייר כסף אינה בכלל בורר אף אם דבוק לעוגה, דכיון שבא לשמש את העוגה אינו נחשב תערובת, כשם שהעוגה לא נחשבת בתערובת עם המגש שבה נמצאת אף שדבוקה בו, וכשם שהאוכל לא נחשב מעורב עם הצלחת.

ח. סיכות התנאים להתיר את הסרת העליון בשביל להשתמש בתחתון

עפ"י המבואר עד כה נמצא דיש חמשה תנאים כדי להתיר להסיר את העליון להגיע לתחתון: א. שהתערובת היא שכבות אחד על השני, אך כשמונחים בערבוב אין היתר להסיר את העליונים להגיע לתחתון. ב. ששניהם אוכל, אך אם אחד פסולת, אין היתר להסיר את הפסולת להגיע לאוכל. ג. שהמינים המונחים אחד על השני הם גדולים וניכרים לעין, ודי שאחד גדול אף שהשני קטן, אך לא כששניהם קטנים. ד. שמסיר את העליון רק בשביל להשתמש בתחתון, אבל אם דעתו להשתמש בעליון לאחר זמן, אסור. ה. בהסרת העליון

לה. וכן מבואר במשנ"ב (בס"ק ס"ב) בשם המג"א בדין שומן הצף על חלב.

להגיע לתחתון, מותר ליטול את התחתון כדי להשתמש בו לאחר זמן רק אם אין תחתיו עוד שני דברים ויותר^{לז}.

ט. דוגמאות מעשיות בתערובת שכבות

א. ספרים המונחים בערימה על השולחן, מותר להסיר את הספרים העליונים להגיע לספר הנמצא באמצע או בתחתית הערימה^{לז}.

ב. כמה חולצות על קולב אחד באופן שהם שני סוגים^{לח}, מותר להסיר את החולצות העליונות כדי ליטול את החולצה התחתונה, אף שדעתו ללובשה עוד כמה שעות^{לט}.

ג. סלטים הנמצאים בקופסאות אחת על השניה, או תבניות מאכלים מסוגים שונים, מותר להסיר את מה שמונח למעלה כדי להגיע למה שמונח למטה.

ד. דג שמונח עליו רצועות פלפל, גמבה או עשבי תיבול^מ, והוא אינו חפץ בהם, מותר להסירם כדי לאכול את הדג, אף שדעתו לאוכלו לאחר זמן. וה"ה לקציצות דג בתבנית או בצלחת שיש עליהם חתיכות גזר ואינו חפץ בהם, דמותר להסירם כדי לאכול את קציצות הדג.

ה. עוגה שיש עליה דובדבנים או חתיכות אגוזים ואינו חפץ בהם, מותר להסירם כדי לאכול את העוגה, וזאת בתנאי שאינם דבוקים או שקועים בעוגה אלא רק מונחים מלמעלה^{מא}. אך עוגה שיש עליה שכבת קרם, אסור להסירה

לו. דאם יש מתחתיו שני דברים הרי שנחשב מעורב עמהם, ואם נוטלו צריך להשתמש בו לאלתר, משום שבורר אותו מהם.

לז. אם אין מתחתיו שני ספרים, מותר ליטול כעת על דעת להשתמש בו לאחר זמן, ואם יש מתחתיו שני ספרים ויותר מותר ליטול רק כשרוצה להשתמש בו כעת.

לח. כגון צבעים שונים, או מידות שונות. אך פירמות שונות אין זה שני סוגים [גם אם זה חולצות שבת וחול], אא"כ יש פער גדול במחיר, דאז נחשב שני מינים היות ויש הקפדה.

לט. אך אם יש תחתיה עוד שתי חולצות ויותר מותר רק אם דעתו להשתמש כעת בחולצה.

מ. דוקא שלמים ולא טחונים, דאם הם טחונים זה נחשב תערובת מחמת שדבוקים בדג..

מא. הסימן לזה, אם כשנהפוך את העוגה הם יפלו, אינם נחשבים דבוקים או שקועים.

כדי לאכול את העוגה ^{מב}.

ו. שכבת אפונה על שכבת אורז ואינו חפץ באפונה, אסור להסירה כדי לאכול את האורז, היות ושניהם דברים קטנים, והיתר תערובת שכבות לא נאמר כששניהם דברים קטנים.

ז. עצמות עוף על שכבת אורז, אסור להסירם כדי לאכול את האורז, דהיתר תערובת שכבות לא נאמר בפסולת על גבי אוכל.

ח. סלסלה עם פירות או גרביים המונחים בערבוב ולא בשכבות, אסור להסיר העליונים כדי להגיע למה שמונח למטה, דזו תערובת גמורה, ואין זה מוגדר כתערובת שכבות.

י. ספרים בספריה

במשנ"ב (ס"ק י"ד) מבואר עפ"י תרומת הדשן שחתיכות דגים מב' מינים גדולות וניכרות, אם מסודרות כל מין בפני עצמו, אין זה תערובת. ומבואר בדברי המשנ"ב דאף בב' מינים הנמצאים אחד ליש השני, אם הן ניכרות, וגם מסודרות כל מין בפני עצמו אין זה נחשב תערובת.

לפיכך ספרים העומדים בספרייה, אינם מוגדרים כתערובת היות ושם הספר כתוב מבחוץ וגם הם מסודרים כל אחד בפני עצמו ^{מג}, ולכן מותר להוציא ספר על דעת להשתמש בו לאחר זמן, אך אם שם הספר לא כתוב מבחוץ, דעת הגר"מ פיינשטיין והגר"נ קרליץ (איל משולש פי"ח הערה ט"ו) דהרי זה תערובת היות

מב. דכיון שהקדם דבוק בעוגה, הרי זה תערובת גמורה ולא תערובת שכבות, כמבואר במשנ"ב (ס"ק ס"ב) לענין שומן הצף על חלב, וכיון שלא רוצה את הקדם הרי זה כבורר פסולת מתוך אוכל. אולם מותר להסיר את הקדם אם ישאיר שכבת קדם צמודה לעוגה, או שיטול את כל הקדם עם שכבה מהעוגה, כמבואר שם במשנ"ב, וכנתבאר כל זה לעיל בדין נטילת קיסמים מעוגה.

מג. והיינו דכשכתוב שם הספר מבחוץ הרי זה ניכר, וכשעומדים הספרים, הרי זה כל מין בפני עצמו. ובסמוך יבואר דכשלא כתוב אין זה ניכר, וכן כשהספרים בערימה אין זה נחשב שכל מין מסודר בפני עצמו.

ואינו ניכר, וכ"כ השש"כ (פ"ג סעיף ע"ז). אך מ"מ אם בעליו מכירו, כלפיו אין זה תערוכת דבשבילו הוא ניכר.

אבל דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"ג הערה ר"כ) והגר"ש אלישיב (איל משולש שם דגם כשאין שם הספר כתוב מבחוץ, אם ידוע לבעליו מהו כל ספר, אין זה תערוכת אף לאחרים. ולדינא יש להחמיר בזה מ"ד.

כל האמור הוא בספרים העומדים בספריה, אבל ספרים המונחים בערימה, נחשבים תערוכת ואסור להוציא ספר על דעת להשתמש בו לאחר זמן מ"ה, אך מותר להסיר את העליונים להגיע לספר הנמצא באמצע או בתחתית הערימה וכדין תערוכת שכבות שנתבאר לעיל מ"ו.

ובכל אופן רשאי ליטול ספר מהתערוכת ולעיין בו מעט, ולהשאירו לאחר זמן, דבכה"ג נחשב שבורר אוכל מתוך פסולת לאלתר, אך הוא מותר רק בתנאי שיש הבנה ומשמעות למה שקורא או מעיין מ"ו.

יא. בגדים התלויים בארון

בגדים התלויים בקולבים בארון, אינם מוגדרים כתערוכת היות והם ניכרים וכל בגד מסודר בפני עצמו מ"ה. לפיכך מותר להוציא בגד גם אם הוא על דעת

מד. דדברי המתירים בזה תמוהים מדוע לא יחשב תערוכת כלפי אחרים, הרי הספרים לא ניכרים להם, ומה בכך שניכרים לבעליהם.

מה. כן כתבו הפוסקים הנ"ל, וכן מוכח במשנ"ב הנ"ל (סק"ד) דאעפ"י שאירי בחתיכות גדולות הניכרות, מ"מ אסר מכיון שכל מין אינו מסודר בפני עצמו, וה"ע בספרים מכיון שאינם מסודרים אלא מעורבבים, אין זה מהני שהם ניכרות.

מו. כמו כן יכול להעמיד את כל הערימה בבת אחת כשגב הספרים מולו, וכעת מותר ליטול כרצונו, דאינם תערוכת היות וניכרים וגם כל אחד עומד מסודר בפני עצמו, אך לא יעמידם אחד אחד דאז בורר את הספר שהוא צריך ומחזירו שוב.

מז. ולכן לא די לקרוא כמה מילים בלי הבנה ומשמעות, אלא יקרא לפחות שתי שורות עם הבנה. ואין זה נחשב הערמה, מכיון שבפועל משתמש שימוש המועיל וכדמוכח בביה"ל בס"ד (ד"ה מתוך אוכל וד"ה חייב).

מח. ונכתבאר לעיל בדין ספרים עפ"י המשנ"ב בסק"ד ועוד פוסקים.

ללובשו לאחר זמן. ודין זה הוא גם אם הם תלויים בצפיפות נכפי המצוי בימות החורף במתקני התליה בכניסה לבית הכנסת].

אם על הקולב תלויים מספר בגדים, זה מוגדר כתערובת שכבות, ולכך מותר להסיר את העליונים אף שאינם שלו כדי לחפש ולהגיע לבגדו אף שאינו רוצה להשתמש בו כעת וכנתבאר לעיל^{מט}.

יב. חיפוש בערימת בגדים

בגדים המעורבים בסלסלה הרי זה מוגדר כתערובת גמורה ולא כתערובת שכבות, ולכך מותר להוציא רק את מה שחפץ בו בשביל ללובשו לאלתר. אך כתבו הגר"ש אלישיב והגר"נ קרליץ (איל משולש פ"ו ס"ל) דאם אינו רואה את בגדו הצריך לו, מותר לחפש אחר בגדו על ידי שמוציא כל בגד לבדוקו, ואף שתוך כדי החיפוש עולים בידו בגדים שאינו חפץ בהם, אין זה בכלל בורר פסולת מתוך אוכל, היות ודרך שימוש הוא, דרך אכילה ושימוש כשהסוגים מעורבבים ולא ניכרים לעין, אך צריך להשתמש בבגד שברור לאלתר.

אבל אם רואה את בגדו בתחתית הערימה, אסור לו להסיר את העליונים להגיע לבגדו, דנחשב בורר פסולת מתוך אוכל, אך מבואר בגר"ז (בסידורו, הביאו השביתת השבת סקכ"ד ול"ד^{נא}) דמותר להזיז את הבגדים העליונים אנה ואנה כדי לפלס דרך להגיע לבגדו, דכיון שלא מוציאם חוץ לתערובת אין זה בכלל בורר פסולת מתוך אוכל, דמלאכת בורר הוא רק באופן שמוציא מחוץ לתערובת, אבל להזיז דברים בתוך התערובת מותר^{נב}. וכן יש להוכיח מהמשנ"ב בסימן של"ט

מט. אך כל זה אם מתחת לבגדו אין שני בגדים, אך אם יש שני בגדים ומעלה מתחת לבגדו, מותר ליטול את בגדו רק אם רוצה ללובשו לאלתר.

נ. ואם ברור לו שבגד זה שמרים כעת אינו הבגד שמחפש, אסור להרימו, דנחשב שמרים פסולת מתוך אוכל.

נא. שם התיר לנפוח בפיו בזבוב הנמצא במשקה לסלקו לצדדים.

נב. ואעפ"י שהזזת התערובת הקילה עליו להגיע למין שחפץ, מ"מ מכיון שהתערובת היתה ונשארה, אין בזה איסור בורר.

ג. הוצאת פרי מתחתית הסלסלה, תערובת פיצוחים

פירות מסוגים שונים המעורבים בסלסלה, אם מחפש אחר פרי מסויים ולא מזהה אותו בהבטה, או שמזהה אותו בתחתית הערימה, אסור להוציא את העליונים כדי להגיע לתחתון, דהרי מכיר ויודע בעליונים שאינו חפץ בהם

נג. דכתב שם המשנ"ב בשם האחרונים דקיסמים שעל המים הנמצאים בתוך כלי או בריכה שיש לה שפה מותר להזיז לצד ואין בזה איסור בורר, ומבואר דמותר להזיז פסולת בתוך תערובת כל עוד שאינו מוציאם מחוץ לתערובת.

ובפמ"ג שם (א"א ס"ק י"ד) הסתפק אם יש קשים וקיסמים על פני כל הכלי, אם יש איסור בורר כשמסלקם לצדדים, דיתכן ושייך בזה בורר היות ובלי סילוקו אינו ראוי כלל לשתיה. ובשביתת השבת (ס"ק ל"ד) נראה שחולק עליו, דהתיר לסלק את הזוהמה שעל התבשיל לצדדים, וכן צידד להתיר הקצות השולחן (סימן קמ"ו ס"ק ל"ה), וביאר שגם לפי הפמ"ג הצד לאסור הוא רק מדרבנן [משום שיש בזה שינוי].

והנפק"מ בנידון זה הוא אם הבגדים או הגרביים שלמעלה שאינו חפץ בהן ממלאות וחוסמות את כל החלל העליון, דלקצות השולחן ושביתת השבת מותר לסלקם לצדדים, אך לפמ"ג ייתכן ויש לאסור את הזוהמם אנה ואנה, היות ובלי סילוקו הבגד או הגרביים שלמטה אינם ראויים לשימוש, אך יתכן וכאן אף הפמ"ג יודה היות ואינו מסלק פסולת אלא מין בגד אחר ואינו נראה כבורר.

אך מ"מ למעשה יש להקל כדעת שביתת השבת וקצות השולחן, דאף הפמ"ג רק נסתפק [והוא רק ספיקא דרבנן כמו שביאר הקצות השולחן].

והנפק"מ בכל זה, בימות החורף בכניסה לבית הכנסת כשמצטברים ערימת בגדים על מתקני התליה ולפעמים גם נופלים לרצפה, דאם לא מזהה בהבטה את בגדו, מותר להסיר בגד אחר בגד עד שמוצא את בגדו, ובתנאי שמסופק על הבגד שמסיר שמא הוא בגדו, ואם מזהה את בגדו בתחתית הערימה, ימשכנו החוצה, או שזיזו הבגדים אנה ואנה ויקפיד שתישאר התערובת, עד שיגיע לבגדו.

אם המעילים תלויים על מתלים הקבועים בקיר בערבוב מוחלט למעלה ומהצדדים, אסור להסיר את העליונים להגיע לתחתון [ואין כאן את ההיתר של תערובת שכבות, דזו תערובת גמורה], ולכן יש להקפיד להזיזם אנה ואנה עד שמוצא את שלו ויקחנו על דעת להשתמש בו לאלתר. ואם תלויים על שלו מעילים באותו מתלה, ימשוך את שלו עד שיפלו המעילים שמעליו ושוב יחזירם.

והרי זה בורר פסולת מתוך אוכל^נ, אלא יזיז את הפירות אנה ואנה עד שיפלט דרך להגיע לפרי התחתון, דאין זה בורר היות וכל הפירות נשארו בתערובת שבסלסלה, ויטלנו ויאכלנו לאלתר וכתבאר כל זה לעיל בתערובת של בגדים.

כמו כן אם יש לו בצלחת שלפניו תערובת פיצוחים, מותר להזיז בתוך התערובת את מה שאינו חפץ לצדדים כדי להגיע למה שחפץ. ומותר לו להזיז אף פסולת^נ לצדדים כדי להגיע לאוכל^נ, [כגון שרוצה להזיז את קליפות הדקות של הבוטנים לצדדים בשביל להגיע לבוטנים].

יד. ברירת עלונים

ערימת עלונים מסוגים שונים מוגדרת כתערובת שכבות, לפיכך מותר להסיר את העליונים כדי לחפש ולהגיע לעלון שחפץ בו. אם העלון שחפץ בו נמצא בתחתית הערימה או אין תחתיו שני עלונים ויותר, מותר ליטלו אף שיקרא בו עוד זמן רב, אך אם יש תחתיו שני עלונים ויותר, מותר ליטלו רק אם קורא בו לאלתר^נ, לפיכך יקרא או יעיין בו סמוך להוצאתו קריאה שיש בה הבנה ומשמעות ולא סתם כמה מילים^נ. וה"ה אם לוקח עלון מראש הערימה דיש להקפיד לקרוא בו סמוך להוצאתו.

נד. ואין כאן את ההיתר של תערובת שכבות, משום שהפירות נמצאים בערכוב מוחלט ולא בשכבה על שכבה כל סוג בפני עצמו. ובמגש פירות חתוכים שנמצאים אחד ע"ג השני ולא מעורבבים, יהיה את ההיתר של תערובת שכבות שמותר להסיר את העליון בשביל להגיע לתחתון.

נה. ואין בזה משום מוקצה, דמבואר בחזו"א (סימן מ"ז סקט"ו) דכל אוכל המעוכב על ידי המוקצה מותר להזיז את המוקצה, דלא חשיב טלטול מוקצה אלא תיקון אוכל, דהפסולת בטילה לאוכל ונחשב עוסק בתיקון האוכל ולא בטלטול המוקצה.

נו. היתר זה שמותר להזיז בתוך התערובת אם לא מוציאים החוצה אינו רק בב' מיני אוכלים אלא אף בפסולת ואוכל, דיעויין לעיל בתערובת בגדים שהבאנו את המקורות בפוסקים שאין איסור בורר כשמשאיר בתוך התערובת, והם איירי שם אף בפסולת.

נז. וכתבאר לעיל כל זה בהרחבה.

נח. היינו שתי שורות לפחות, וכתבאר לעיל בברירת חומש.

אם העלונים אינם מסודרים בערימה אלא מפוזרים ומעורבים בשולחן, אין זה מוגדר כתערובת שכבות ולכן אסור להוציא את העלונים שאינו רוצה כדי להגיע לעלון שרוצה, אלא יזיזם אנה ואנה שישארו עדיין בתוך התערובת ובכך יפלו דרכו לעלון שחפץ, יטלנו ויקרא בו לאלתר.

ובכל זה אין חילוק אם נוטל בעצמו או שאחר נותן לו, ויש להיזהר מאוד דהמכשלה בזה מצויה נט.

טו. ברירה בחדר חשוך

החוט שני (ח"ב עמוד ע') כותב דבגדים או ספרים הנמצאים בסמיכות בחדר חשוך ולא רואה את אשר חפץ, אם אינם מונחים בתערובת^ט אלא שמחמת החושך מתקשה להבחין ביניהם, מותר להוציא אחד אחר השני לאור עד שמוצא את חפצו, דכיון שבאור אין זה תערובת, הרי שהחושך לא נותן לזה שם תערובת, וכ"כ באיל משולש (פי"ח הערה ט"ז).

אך דעת האג"מ (ח"ד סימן ע"ד בורר אות י"ב) והגר"ש אלישיב (שבות יצחק ח"י עמוד ל"ה) דהחושך נותן לזה שם תערובת היות ומונחים בסמיכות וכעת אינם מזוהים סא. והעיקר להקל דכן מסתבר סב.

נט. אך מ"מ אם ילד קטן לוקח ולא קורא תוך שעה, ניתן להעלים עין, דלדעת פוסקים רבים בשני מיני מאכלים אין צריך לאלתר, אלא אף לכמה שעות מותר כל שמכינו לשימוש הבא וכתבאר בשיעור הקודם באריכות. אך אם מסיר עלונים בתערובת ולוקח עלון ולא קורא בו לאלתר, יש להעיר ולמחות, דעל זה אין היתר, דנחשב הוצאת מין שאינו חפץ על דעת להשתמש במין שחפץ לאחר זמן שזה אסור לדעת כל הפוסקים [מלבד דעת ר' דוד עראמה כנתבאר בשיעור הקודם].

ס. כגון שהבגדים נמצאים על קולבים בארון, ובספרים צריך שיעמדו בספריה וכתבאר לעיל.

סא. ויעויין שם באג"מ שהיקל מטעם אחר, ולא זכיתי להבין דבריו.

סב. וממש"כ המנחת חינוך (מוסף שבת בורר אות ה') דאסור לברור בחושך ע"י אור הנר, אין להוכיח לאסור, שהוא איירי שהבגדים נמצאים בתערובת גם באור, וע"י הנר מזהה בחושך את מה שהיה מזהה לאור יום בלי נר.

ואם הם מונחים בתערובת ומחמת החושך לא מזהה את הבגד או הספר שצריך, מותר לו לקחת אחד אחר השני לאור כדי שימצא את מבוקשו, דכעת נחשב דרך שימוש וכתבאר לעיל באריכות.³⁰

טז. בורר בטעות מה שאינו חפץ

השביתת השבת (סק"י) כתב עפ"י ספר הזכרונות, דאם היתה דעתו לקחת מהתערובת מין מסויים שחפץ בו, ובטעות עלה בידו מין אחר, יחזירו לתערובת ולא עובר על איסור בורר, אך אם הניחו מחוץ לתערובת עבר באיסור בורר.³¹ וכ"כ בשו"ת מהרש"ג (סימן ל"ז ונ"ד).

לפיכך סלסלה ובה פירות מעורבים או צלחת עם פיצוחים³², אם היתה

סג. ואעפ"י שבאור אין זו צורת שימוש, מ"מ כשיש חושך, כך צורת השימוש. ואם יכול בקל להוציא את כל הערימה לאור ולברור את אשר חפץ, כך יעשה, דמסתבר שבאופן זה, זו צורת השימוש, היות ונעשה יותר בקלות.

סד. בספר הזכרונות כתב שאם בטעות הרים מין שאינו חפץ והניחו מחוץ לתערובת, עבר באיסור בורר, ובשביתת השבת דייק מדבריו שאם החזירו לתערובת לא עבר איסור, ונתמה שם על המגן אבות שסובר שלא תיקן האיסור בהחזרתו לתערובת.

ובגוף הדין שכתב ספר הזכרונות שעובר באיסור בורר כשלא מחזירו, הקשה שביתת השבת שם הרי בשעה שנטלו חשב לאוכלו היות והיה סבור שזה המין שחפץ ומדוע עובר באיסור בורר. ותירץ דמיירי באופן שבשעה שנטלו הוא תלוי ועומד מה יוציא, ולאחר שעלה בידו המין שאינו חפץ נגמרה מלאכת הברירה. וכשמחזירו לא עובר איסור היות ולא פעל כלום לקידום תיקון התערובת, וזאת משום שלא כיון להוציא את שאינו חפץ. אך אם היה כונתו לזה, הרי שבשעת ההוצאה עבר איסור ולא יכול לתקנו, אך כשלא היתה מחשבת איסור וגם בפועל לא תיקן, אין זה איסור.

סה. היינו שמעורבים יחד, אך צלחת פיצוחים מחולקת אין זה בגדר תערובת, היות ומחיצות הצלחת מפרידות כל מין לעצמו. והוא הדין שקית ובה שקיות פיצוחים, אין זה תערובת, דהשקיות מחלקות ומפרידות.

והכלל בזה דכל שהכלי נצרך להחזקת המאכל היות ולא שייך שיתערבבו יחד המאכלים נכגון קופסאות עם סלטים, תבניות עם מאכלים, חטיפים שונים באריזתם וכולם בתוך שקית, וכן בקבוקים עם משקאות, הרי שאינו מפריד להיותו כקבוצה נפרדת, אבל ככה"ג שיכולים להיות ביחד כגון שקית שיש בה שקיות פיצוחים, הרי שהשקיות שלהם עושות הפרדה.

דעתו לקחת מין מסוים שחפץ בו כעת ובטעות עלה בידו מין אחר, יחזירנו לתערובת. ואם הניחו מחוץ לתערובת, עבר באיסור בורר. והוא הדין אם עלה בידו בטעות פסולת, כגון פיסטוק ריק, דיחזירנו לתערובת ולא עבר איסור.

אך יש פוסקים הסוברים שלא עבר איסור אף אם ישליכם חוץ לתערובת, כיון שדעתו היתה להוציא המין שחפץ בו עתה^{טו}.

אך מ"מ לכל השיטות אסור להושיט ידו לקערה וליטול על הספק אולי יעלה בידו המין שחפץ, דהרי זה ספיקא דאורייתא^{טז}, אלא יש להתבונן קודם נטילתו^{טז}.

יז. מיון בין חפצים והיתר נטילה מהתערובת כל הבא ליד

נתבאר לעיל דדעת רוב מוחלט של הפוסקים שיש בורר גם בכלים ספרים ובגדים אעפ"י שאינם גידולי קרקע. ולכן כתבו רוב הפוסקים^{טז} דאם יש לפניו ערימת ספרים מסוגים שונים^{טז}, אסור למיין בין הסוגים כדי לסדרם בספריה,

סו. שפת אמת (שבת עד ע"א ד"ה ת"ר), הגר"מ פיינשטיין (איל משולש פ"ו הערה ק"ג), הגרש"ז אויערבך (שו"ש סק"י). והגרשז"א שם חילק בין אם הרים בטעות פסולת שאינו צריך להחזיר, לבין הרים בטעות מין שאינו חפץ בו דצריך להחזיר כדי שלא יראה כמכוין לברור אם יניחנו במקום אחר.

סז. דאם יעלה בידו פסולת או מין שאינו חפץ, נמצא בורר פסולת מתוך אוכל, ואף שכונתו להיתר, מכל מקום המעשה מקלקל את הכונה, היות ולא עושה כפי הכונה. ולא שייך להתיר מדין אינו מכוין ולא פסיק רישיה, היות ועוסק במעשה ברירה ולא במעשה אחר, וכעין המבואר במשנ"ב בסימן שט"ז ס"ק ל"ה.

סח. אך אם רוב מוחלט הוא אוכל ומיעוט פסולת, כגון שיש מעט פיסטוקים ריקים בתערובת, אין צריך להתבונן קודם נטילתו, דאלוין בתר רובא בצירוף שכונתו להיתר, ואם עלה בידו הפסולת יחזירנו לתערובת וכנ"ל.

סט. אור לציון (פלא"ה תשובה ד'), שבט הלוי (חי"א סימן צ"א), הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"ג סעיפים פ"ה, פ"ח ופ"ט), שביתת השבת (סקכ"ו), הגר"ש אלישיב והגר"נ קרליץ (איל משולש פי"א הערה ל"ב).

ע. גם סידורים בנוסח שונה נחשב שני מינים, אך אותו הנוסח נחשב מין אחד, אף שהעימוד והכתב שונים, אך אם יש באחד מה שאין בשני, כגון תפילות נוספות או הלכות, הרי זה שני מינים.

וכן אם יש לפניו תערובת של סכו"ם אסור למיין בין הסוגים להניח כל אחד במקומו.

אך דעת הגר"ע יוסף (יביע אומר ח"ה סימן ל"א) דיש להקל בזה משום שיש כאן כמה סניפים שאפשר לצרף ע"א.

לשיטת האוסרים, נחלקו הפוסקים באופן שנוטל מכל הבא ליד על מנת לסדרו במקומו אם הוא מותר. דעת האור לציון (פל"א תשובה ד') ושבט הלוי (ח"א סימן צ"א) שבכה"ג אין איסור בורר, משום שבורר הוא רק בצורה של מיון ולא בצורה של נטילה מכל הבא ליד אף שדעתו לסדרם במקומם. אך דעת הגרי"ש אלישיב והגר"נ קרליץ (איל משולש פי"א הערה ט') דאף באופן זה שנוטל מכל הבא ליד יש איסור בורר, מכיון שכונתו לסדרם במקומם ע"ב.

ולמעשה נראה דיש להקל לסדר את הספרים והסכו"ם בנטילת כל הבא ליד, ונוכל לצרף לפוסקים המקילים בזה את כל הסניפים שכתב היביע אומר ע"ב.

לפיכך ערימת ספרים מסוגים שונים, אסור למיין בין הסוגים כדי לסדרם בספריה, אך רשאי ליטול אחד אחר השני מכל הבא ליד ולהניחו במקומו, כיון שלא ממיין בין הסוגים. כמו כן רשאי להחזיר סכו"ם למקומו בדרך זו, שנוטל מכל הבא ליד בלי שימת לב כלל ומניחו במקומו.

עא. א. שהם ניכרים היטב והרי זה כברור ועומד. ב. ספק הפמ"ג דהי מינייהו אוכל והי מינייהו פסולת, דכעת לא חפץ בשניהם ולאחר זמן חפץ בשניהם. ג. שיטת רבינו ירוחם שנחשב לאלתר מכיון שמכין אותם לשימוש הבא. ד. שיטת האחרונים דבשני מיני מאכלים מותר לברור את מה שרוצה לשימוש הבא. ה. דעת מקצת מהאחרונים שאין בורר בדבר שאינו גידולי קרקע.

עב. והגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"ג סעיף פ"ה) התיר לקחת את הסכו"ם הרטוב מכל הבא ליד, לנגבו ואחר הניגוב להניחו במקומו. ומשמע שהצריך דוקא ניגוב, וסברתו בזה צ"ע.

עג. ויש לציין דאף שביביע אומר התיר לכתחילה למיין את הסכום והספרים אף בלי הפתרון שנוטל מכל הבא ליד, מ"מ בחזו"ע (שבת ד' עמוד ר"ד) חזר בו קצת, דאחר שהביא את כל הצירופים להקל סיים דטוב יותר שאחר שטיפת הכלים יקח מכל הבא ליד לנגבו ויניחנו בתא המיוחד לו.

וכן יעשה גם בסידור תהילים המחולק אחר הנחתו על השולחן בתערוכת בסיום הקריאה, דיקח מכל הבא ליד ויניחנו בתוך הקופסא במקומו^{יז}.

יח. פינוי סכו"ם מהשולחן

הפוסקים כותבים^{עח} דמותר לפנות צלחות וסכו"ם מהשולחן כרגילותו אעפ"י שהכלים סמוכים זה לזה וכן יש גם מאכלים שסמוכים לכלים, מ"מ אין זה בגדר תערוכת משום דכל אחד ניכר לעצמו ובפרט שכל אחד בגודל אחר^{יט}.

במקרים קיצוניים שכל הכלים והסכו"ם צפופים ומונחים אחד על השני, יש לדון זאת כתערוכת^י, ובאופן זה יקח מכל הבא ליד ויניחנו במקומו הראוי

עד. ובוה אף לדעת היביע אומר הנ"ל אין להקל, דכיון שמונח בערימה אינו ניכר, דבגבו של הספר לא כתוב כמו בשאר ספרים, ועיקר היתור שם שהסוגים ניכרים כל אחד לעצמו. עה. הגרש"ז אויערבך (שו"ש הערה י"ח), הגר"ש אלישיב (מאור השבת ח"ד עמוד תקע"ג הערה ל"ד, איל משולש פ"א הערה ל"ז) והגר"ש וואזנר (איל משולש שם).

עו. וה"ה לסכו"ם הנמצא בתוך הצלחת עם שיירי מאכל דאין זה תערוכת משום שהסכו"ם ניכר בפני עצמו וכולט משאר השיירי מאכל, ולכך מותר להוציאו (וכ"כ הגרש"ז א שם). אך אם רובו המוחלט שקוע במאכל, הרי זה תערוכת וצריך להוציאו על דעת להשתמש בו לאלתר [כגון לדחות עמו את הפסולת מהצלחת לפח].

עז. אך איסור בורר הוא רק בתערוכת של ב' מינים, אבל במין אחד אין איסור בורר, ונביא כמה דוגמאות בכלים ובסכו"ם מה נחשב לב' מינים ומה נחשב למין אחד.

א. צלחות שטוחות ועמוקות נחשבות כשני מינים, היות ומשמשים למטרות שונות, אך צלחות שטוחות קטנות וגדולות נחשבות מין אחד, דבשניהם ניתן להשתמש את שני השימושים, אא"כ הם קטנות במיוחד.

ב. צלחות וסכו"ם בצבעים שונים נחשבים שני מינים אם מקפידים על שימושם כל צבע בנפרד.

ג. כף, מזלג, סכין וכפית מוגדרים כשני מינים, היות ומשמשים למטרות שונות, אך מזלג גדול וקטן הוי מין אחד.

ד. סכו"ם בשרי וחלבי נחשבים שני מינים, וכדין מאכל איסור והיתר נואעפ"י שנחלקו בזה הפוסקים כמבואר בש"כ (פ"ג הערה ק"ב) מכל מקום נקטינן לאסור כמבואר בדבריו שם (בסעיף פ"ז), וכ"פ הגרש"ז אויערבך (שו"ש ס"ק י"א), וכ"כ האיל משולש (פ"ו סי"ט) בשם כמה פוסקים.

ה. בקבוקים ריקים בשולחן הצמודים לבקבוקים מלאים, פסק הגרש"ז אויערבך (שו"ש הערה י"א) שאין זה בגדר תערוכת. אך אם בארגז יש מלאים וריקים והוא מוציא את הריקים

לו, וכנתבאר לעיל. אך כשמגיע לסכו"ם שמעורב בו פסולת יש ליטלם יחד, דאם יטול רק את הכלי הרי שברר אותו מהפסולת. כמו כן אם לאחר קיפול המפה עם כל הפסולת רואים איזה כלי בתוכה, פשוט הדבר שהכל מוגדר כתערובת ואסור להוציאו אא"כ ישתמש בו לאלתר.

יט. תערובת של מוצק בתוך נוזל

השביתת השבת (ס"ק כ"ה) והקצות השולחן (סימן קכ"ה סק"ד) כותבים דדבר מוצק גדול הנמצא בתוך נוזל אינו מוגדר כתערובת, משום שכל אחד נפרד לעצמו^ע. וכן פסקו החזו"ע (שבת ד' עמוד ר"ל) והשש"כ (פ"ג ס"ד). אך מבואר בשביתת השבת (שם) דדין זה הוא רק בדברים גדולים, אבל דברים קטנים המעורבים במים, יש בהם דין בורר, נחשב כתערובת דיש קצת טורח בהסרתם. ונביא עתה מספר דוגמאות מעשיות לדין זה.

א. אגוזים או ביצים בתוך מים, או בשר בתוך מרק, שניכר היטב ההבדל בין המוצק לנוזל, מותר לשפוך את המים מהם, או לברור אותם מהמים על דעת לאוכלם לאחר זמן.

ב. מותר לשפוך את המים המעורבים עם המלפפון חמוץ.

ג. אסור לשפוך את המים של התיירס, טונה, אפונה וגזר, זיתים^ט וכדו',

כדי שישארו בארגז רק המלאים, הרי זה אסור כיון שיש כאן תיקון לארגז, משא"כ על השולחן לא מוציא את הריקים לתקן המלאים אלא לפנות מקום בשולחן. ודבריו צ"ע דאם זה תערובת יש לאסור תמיד, ואם אין זה תערובת יש להתיר תמיד. ואולי כונתו שזה תערובת שכבות דמותר להסיר את שאינו חפץ, אך אם בהסרתו מתקן את האחרים יש לאסור. ושם כתב (סק"ד ב והערה י"ב) דבקבוקים העומדים בדלת המקרר אינם בגדר תערובת. ונראה דאם עומדים בארגז טעמים שונים בפזיזר מוחלט, יש לחוש שנחשב לפחות תערובת שכבות, ואם רוצה להוציא ולקרר ולשתות לאחר זמן, ישתה בהוצאתו מעט.

עח. ומבואר בדבריהם דלא רק דבר מוצק חלק [כגון ביצה] מותר לברור מהמים, אלא גם דברים שאינם חלקים [כגון בשר או תפוח אדמה] שהמים נדבקים ונסרחים בהם, אינם מוגדרים כתערובת עם המים. ובאיל משולש (פ"ו ס"א) הביא שיש אוסרים בזה.

עט. בשביתת השבת שהוא מקור ההיתר שדבר מוצק ונוזל לא נחשב לתערובת, לא מבואר מה נחשב לקטן ומה לגדול. אך מכיון שבהיתר גדולים כתב אגוז, נראה דאין להקל בדבר

דנחשב בורר פסולת מתוך אוכל, ובכל המאכלים הללו מותר לשפוך רק את הנוזל שמעל גובה האוכל משום שאינו מעורב עם האוכל כמבואר בשו"ע בסעיף י"ד.

ד. אסור להוציא חתיכות קטנות של קרח מתוך המשקה כשאינן דעתו לאוכלן לאלתר, וכ"פ השש"כ (פ"ג ס"ב).

ה. אטריות או חתיכות ירקות קטנות במרק, אסור לסננם או ליטלם במצקת מחוררת, דנחשבים הם כתערובת^פ, אך חתיכות גדולות של ירקות [גודל אגוז ומעלה^{פא}] ובשר, מותר לסננם מהמרק אף באמצעות מצקת מחוררת, דאין כאן תערובת ולא שייך דין בורר כשאינן תערובת^{פב}.

אולם אם במרק יש כמה סוגים של ירקות, אסור להוציא סוג אחד על דעת לאוכלו לאחר זמן, היות ובורר מהסוגים האחרים, דהירקות נחשבים מעורבים אחד עם השני^{פג}, וה"ה כשרוצה להוציא את הבשר ונשאר בסיר תפוחי אדמה, אך מותר לשפוך את המרק מתוכם, דברירת מרק מותרת מחתיכות גדולות היות ולא נחשבים כתערובת^{פד}.

שהוא יותר קטן מזה, דאין לך בו אלא חידוש. אך יעויין בחזו"ע (שם) שהתיר אף בזיתים. פ. ולחזו"ע הנ"ל לכאורה מותר אף בזה.

פא. כנתבאר לעיל בהערה.

פב. ואעפ"י שהפמ"ג (משב"ז סק"ב, א"א סק"ה) הסתפק אם מותר לברור בכלי במין אחד, מכל מקום במג"א (סק"ט"ז) ובמשנ"ב (סקנ"ח) מוכח דמותר לברור בכלי במין אחד משום שאין כאן תערובת, ולכן הוא הדין כאן.

פג. אא"כ הם רחוקים אחד מהשני.

פד. ומותר להפריד בין המרק לירקות באמצעות מצקת מחוררת אף שלקח רק חלק מהסוגים, דהפרדה במצקת שדינה ככלי מתייחסת רק להפרדה בין הנוזל למוצק וזה מותר דאינו תערובת, אך כלפי ההפרדה בין המוצקים אין זה אלא כידא אריכתא, דהלא יכול להפריד ביניהם גם בידו או במזלג, והמצקת לא מסייעת בזה אלא שלא יטנפו ידיו, ולכן מותר כל שדעתו לאכול לאלתר את הירקות שמוציא.

מיהו אם יש גם חתיכות ירקות קטנות, או גם אטריות וכל כיוצא בזה מאכלים קטנים, אסור להשתמש במצקת מחוררת ללקיחת המאכלים, היות ולוקח גם מאכלים קטנים מהנוזל, והרי זה בורר בכלי ואסור אף לאלתר.

ו. מותר להפריד בין הדגים לרוטב אם הם חתיכות גדולות, אך אם יש עמהם גם חתיכות ירקות קטנות או חתיכות דגים קטנים, אסור להוציא את הרוטב היות והוא בתערובת עמהם, וכן אסור להוציא את הדגים לבד לאוכלם לאחר זמן, משום שבורר בין הדגים לירקות פה.

דינים העולים

א. דיני בורר קיימים רק כשיש תערובת, אך אם אינם מונחים בתערובת אלא רחוקים אחד מהשני, אין דיני בורר ומותר ליטלם כרצונו.

הגדרת תערובת נקבעת לפי דעת בני אדם, אם נחשבים הדברים כמעורבים זה בזה וכקבוצה אחת, הרי זה תערובת, אך אם אינם נראים כתערובת וכקבוצה אחת, אלא כיחידים כל אחד לעצמו, הרי שאין זה תערובת ומותר ליטלם כחפצו.

לפיכך כמה סוגי מאכלים בצלחת, או אוכל ופסולת, מוגדרים כתערובת אף שמונחים אחד ליד השני ואינם כלולים יחד, וזאת גם כשאינם נוגעים אחד בשני אלא סמוכים זה לזה, ויש להקפיד על דיני בורר בהפרדתם.

אולם אם הם רחוקים אחד מהשני, אין זה בגדר תערובת, דאין זה נראה כתערובת וכקבוצה אחת, אלא כל אחד לעצמו, ובאופן זה מותר ליטלם כרצונו.

ב. שני פריטים יחד אינם בגדר תערובת, ומותר להפרידם כרצונו, דרק כשיש שלושה פריטים ומעלה שייך להגדירם כתערובת.

לפיכך צלחת ובתוכה עוף ועצם בלבד, מותר להפרידם כרצונו, וכן סלסלה ובה תפוז וקלמנטינה, והוא הדין שני ספרים או שני בגדים, דכיון שיש רק שני פריטים אין על זה שם תערובת, וכשאינן תערובת לא קיימים דיני בורר.

ג. כשם שיש בורר במאכלים, כך יש בורר בספרים, בגדים וכלים, דאף שאינם גידולי קרקע, שייך בהם איסור בורר מהתורה, היות ומפריד בין שני מינים,

פה. ובזה אסור אפילו אם הם חתיכות ירקות גדולות.

ולכן יש לקחת את מה שחפץ בו כעת ולא להניחו לאחר זמן, וכן לא ליטול את מה שאינו חפץ בו עתה.

לפיכך סלסלה עם בגדים שונים, אסור לברור מתוכה בליל שבת בגד כדי ללבושו בשבת בבוקר, דהרי זה בורר אוכל מתוך פסולת לאחר זמן, אלא יוציאנו סמוך ללבישתו. כמו כן שני סוגי משחקים שהתערבבו יחד, אסור למיין ביניהם כדי להחזיר כל משחק לקופסא שלו, אלא יחזירם במעורב ואחר השבת ימיינם. וכן ספרים המונחים בערימה על השולחן, אסור לקחת ספר מתוך הערימה על מנת להשתמש בו לאחר זמן, אלא יוציאנו סמוך ללימודו.

ד. תערובת של מינים שונים אף שאסור למיינם, מכל מקום מותר לפזר את התערובת בבת אחת כדי שלא יהיו המינים מעורבים זה בזה, ועל ידי זה יוכל למיינם כרצונו, דמעשה ברירה הוא לקחת מין אחד מחבירו, אך פיזור התערובת אינו בכלל זה. מיהו יש להקפיד שהפיזור יהיה בבת אחת לכל הקבוצה ולא פיזור יחידים, דאז נחשב כבורר אחד אחד והרי זה בורר גמור.

לפיכך סוגי משחקים שונים שהתערבבו יחד, מותר לפזרם בבת אחת באמצעות מטאטא, ואם כעת אינם מעורבים יחזיר כל משחק לקופסא שלו. כמו כן סלסלה עם גרביים מסוגים שונים ורוצה לברור גרביים בלילה לצורך הבוקר, יפזר את הסלסלה באופן שהגרביים כעת מופרדות ורחוקות וכך רשאי ליטול כרצונו.

ויש אוסרים בכל אופן, דכן דרך הבוררים לפזר התערובת כדי שיהיה קל יותר למיינה.

ה. ישנם שני סוגי תערובות, תערובת אחת שהמאכלים או החפצים מעורבים אחד עם השני בלי שום סדר, כגון סלסלה עם פירות או בגדים מסוגים שונים, ובזה הדין שאסור להוציא את המין שאינו חפץ בו כעת כדי ליטול את מה שחפץ, דנחשב בורר פסולת מתוך אוכל.

אולם יש סוג תערובת אחרת בה המינים השונים מונחים אחד על השני בצורה מסודרת, תערובת זו קרויה "תערובת שכבות". בתערובת זו מותר להסיר את מה שמונח למעלה כדי להגיע למה שמונח למטה, וזאת גם אם אין דעתו להשתמש כעת במה שמונח למטה אלא לאחר זמן.

אולם אסור ליטול את מה שמונח למעלה כדי להשתמש בו לאחר זמן, ורק לאלתר מותר.

היתר זה מוגבל: א. שהמינים המונחים אחד על השני הם גדולים וניכרים לעין, ודי שאחד גדול אף שהשני קטן. ב. ששניהם אוכל, אך אם אחד פסולת, אין היתר להסיר את הפסולת להגיע לאוכל. ג. שהתערובת היא שכבות אחד על השני, אך כשמונחים בערבוב אין היתר להסיר את העליונים להגיע לתחתון. דוגמאות מעשיות בענין זה של תערובת שכבות עיין בגוף ההלכה.

ו. ספרים העומדים בספרייה, אינם מוגדרים כתערובת היות ושם הספר כתוב מבחוץ והם מסודרים כל אחד בפני עצמו, ולכן מותר להוציא ספר על דעת להשתמש בו לאחר זמן, אך אם שם הספר לא כתוב מבחוץ, הרי זה תערובת היות ואינו ניכר. ויש מקילים גם כשאין שם הספר כתוב מבחוץ, אם אכן ידוע לבעליו מהו כל ספר, ואף לגבי אחרים אין זה תערובת.

אולם ספרים המונחים בערימה, נחשבים תערובת ואסור להוציא ספר על דעת להשתמש בו לאחר זמן, אך מותר להסיר העליונים להגיע לספר הנמצא באמצע או בתחתית הערימה.

ובכל אופן רשאי ליטול ספר מהתערובת ולעיין בו מעט, ולהשאירו לאחר זמן, ובתנאי שיש הבנה ומשמעות למה שקורא או מעיין.

ז. בגדים התלויים בקולבים בארון, אינם מוגדרים כתערובת היות והם ניכרים וכל בגד מסודר בפני עצמו, לכן מותר להוציא בגד על דעת ללבושו לאחר זמן. וזאת גם אם הם תלויים בצפיפות, כפי המצוי בימות החורף במתקני התליה בכניסה לבית הכנסת. אם על הקולב תלויים מספר בגדים, מותר להסיר את העליונים אף שאינם שלו כדי לחפש ולהגיע לבגדו כדין תערובת שכבות.

ח. בגדים המעורבים בסלסלה ואינו רואה את בגדו הצריך לו, מותר לחפש אחר בגדו על ידי שמוציא כל בגד לבודקו, ואף שתוך כדי החיפוש עולים בידו בגדים שאינו חפץ בהם, אין זה בכלל בורר פסולת מתוך אוכל, היות ודרך שימוש הוא, דרך דרך אכילה ושימוש כשהסוגים מעורבבים ולא ניכרים לעין. מיהו צריך להשתמש בו לאלתר.

אולם אם רואה את בגדו בתחתית הערימה, אסור לו להסיר את העליונים להגיע לבגדו, דנחשב בורר פסולת מתוך אוכל, אך מותר להזיז את הבגדים העליונים אנה ואנה כדי לפלס דרך להגיע לבגדו, דכיון שלא מוציאם חוץ לתערוכת אין זה בכלל בורר פסולת מתוך אוכל, דמלאכת בורר הוא רק באופן שמוציא מחוץ לתערוכת, אבל להזיז דברים בתוך התערוכת מותר.

ט. פירות מסוגים שונים המעורבים בסלסלה, אם מחפש אחר פרי מסויים ולא מזהה אותו בהבטה, או שמזהה אותו בתחתית הערימה, אסור להוציא את העליונים כדי להגיע לתחתון, דהלא מכיר ויודע בעליונים שאינו חפץ בהם והרי זה בורר פסולת מתוך אוכל, אלא יזיז הפירות אנה ואנה עד שיפלס דרך להגיע לפרי התחתון, דאין זה בורר היות וכל הפירות נשארו בתערוכת, יטלנו ויאכלנו לאלתר.

והוא הדין בתערוכת פיצוחים, דמותר להזיז בתוך התערוכת את מה שאינו חפץ לצדדים כדי להגיע למה שחפץ. ולא זו בלבד, אלא אף מותר לו להזיז פסולת לצדדים כדי להגיע לאוכל, כגון קליפות הדקות של הבוטנים דמזיזן אנה ואנה להגיע לבוטנים.

י. ערימת עלונים מסוגים שונים מוגדרת כתערוכת שכבות, לפיכך מותר להסיר את העליונים כדי לחפש ולהגיע לעלון שחפץ בו. אם העלון שחפץ בו נמצא בתחתית הערימה או אין תחתיו שני עלונים ויותר, מותר ליטלו אף שיקרא בו עוד זמן רב, אך אם יש תחתיו שני עלונים ויותר, מותר ליטלו רק אם קורא בו לאלתר, לפיכך יקרא או יעיין בו סמוך להוצאתו, קריאה שיש בה הבנה ומשמעות ולא סתם כמה מילים. כמו כן אם לוקח עלון מראש הערימה יש להקפיד לקרוא בו סמוך להוצאתו.

אם העלונים אינם מסודרים בערימה אלא מפוזרים ומעורבים בשולחן, אסור להוציא את העלונים שאינו רוצה כדי להגיע לעלון שרוצה, אלא יזיזם אנה ואנה שישארו עדיין בתוך התערוכת ובכך יפלס דרכו לעלון שחפץ, יטלנו ויקרא בו לאלתר.

ובכל זה אין חילוק אם נוטל בעצמו או שאחר נותן לו, ויש להיזהר מאוד דהמכשלה בזה מצויה.

יא. בגדים או ספרים הנמצאים בסמיכות בחדר חשוך ולא רואה את אשר חפץ, אם אינם מונחים בתערובת אלא שמחמת החושך מתקשה להבחין ביניהם, מותר להוציא אחד אחר השני לאור עד שמוצא את חפצו, דכיון שבאור אין זה תערובת, הרי שהחושך לא נותן לזה שם תערובת.

יש אוסרים, דהחושך נותן לזה שם תערובת היות ומונחים בסמיכות וכעת אינם מזוהים. והעיקר להקל דכן מסתבר. ולא זו בלבד, אלא גם אם מונחים בתערובת ומחמת החושך לא מזהה את הבגד או הספר שצריך, מותר לו לקחת אחד אחר השני לאור עד שימצא את מבוקשו, דכעת נחשב דרך שימוש ואכילה.

יב. סלסלה ובה פירות מעורבים או צלחת עם פיצוחים, היתה דעתו לקחת מין מסוים שחפץ בו כעת ובטעות עלה בידו מין אחר, לא יניחנו מחוץ לתערובת אלא יחזירו לתערובת. אם הניחו מחוץ לתערובת, עבר באיסור בורר. והוא הדין אם עלה בידו בטעות פסולת, כגון פיסטוק ריק, דיחזירם לתערובת ולא עבר איסור.

יש מקילים שלא עבר איסור אף אם ישליכם חוץ לתערובת, כיון שדעתו היתה להוציא המין שחפץ בו עתה. אולם לכל השיטות אסור להושיט ידו לקערה וליטול על הספק אולי יעלה בידו המין שחפץ, דהרי זה ספיקא דאורייתא, אלא יש להתבונן קודם נטילתו.

יג. ערימת ספרים מסוגים שונים, אסור למיין בין הסוגים כדי לסדרם בספריה, אך רשאי ליטול אחד אחר השני מכל הבא ליד ולהניחו במקומו, כיון שלא ממין בין הסוגים. כמו כן רשאי להחזיר סכו"ם למקומו בדרך זו, שנוטל מכל הבא ליד בלי שימת לב כלל ומניחו במקומו. כך יעשה גם בסידור תהילים המחולק אחר הנחתו על השולחן בתערובת בסיום הקריאה, דיקח מכל הבא ליד ויניחנו בתוך הקופסא במקומו.

ואף שיש חולקים ואוסרים, היות וכונתו לסדר כל סוג במקומו, מכל מקום כיון שיש מקילים לסדר הספרים והסכו"ם במקומם גם על ידי מיון, יש להקל בנוטל מכל הבא ליד.

יד. מותר לפנות שולחן כרגילותו, אף שיש כלים ומאכלים הסמוכים זה לזה, מכל מקום אין זה בגדר תערובת דכל אחד ניכר לעצמו, ובפרט שכל אחד בגודל אחר.

במקרים קיצוניים שהכל צפוף ומונח אחד על השני, יש לדון זאת כתערובת, ובאופן זה יקח מכל הבא ליד ויניחנו במקומו הראוי לו. ואם מגיע לכלי המעורבת בו פסולת יש ליטלם יחד, דאם יטול רק את הכלי הרי שברר אותו מהפסולת.

אולם אם לאחר קיפול המפה רואים איזה כלי בתוכה, פשוט הדבר שהכל מוגדר כתערובת ואסור להוציאו אא"כ ישתמש בו לאלתר.

טו. דבר מוצק גדול בתוך נוזל אינו מוגדר כתערובת, היות וכל אחד נפרד לעצמו, כגון אגוזים או ביצים בתוך מים, בשר בתוך מרק, דניכר היטב ההבדל בין המוצק לנוזל, לפיכך מותר לשפוך המים מהם, או לברור אותם מהמים על דעת לאוכלם לאחר זמן. כמו כן מותר לשפוך את המים המעורבים עם המלפפון חמוץ.

אולם דברים קטנים המעורבים במים יש בהם דין בורר, דנחשב כתערובת די ש קצת טורח בהסרתם. לפיכך אין לשפוך את המים של התיירס, טונה, אפונה וגזר, זיתים וכדו', דנחשב בורר פסולת מתוך אוכל, אלא רק את הנוזל שמעל גובה האוכל מותר לשפוך היות ואינו מעורב עם האוכל.

להצלחת הנדיב החפץ בעילום שמו

שתרם מזהונו להוצאת הגליון לחיזוק לימוד הלכות שבת
להחשת הגאולה במהרה

לרפואת והצלחת

הרב דוד בן עדה

ויפה בת חביבה

לרפואת

דן יהודה בן שנחה

יזמא שבא לרבנן נפלא נהורא בבי מדרשא
עם צאתו לאור
של כך חדש בסדרת הספרים הנפלאה

הלכות שבת

פרי עמל עיונו של הגאון הגדול
הרב אופיר יצחק מלכא שליט"א
אשר פקיע שמיא בכל היכלי התורה
בבהירות קולמוסו

כרך חדש!

על
סדר השו"ע
סימנים
ש"ח - ש"ח
דגג - דגג

ועתה רואה אור בסייעתא דשמיא
כרכא דכולא ביה:

- בונה וסותר בכלים ובקרקע
- עשיית אוהל וסתירתו
- צידה ונטילת נשמה • קושד ומתיר
- בישול • שהייה, חזרה והטמנה

אור גדול יבוא לכל בית בישראל
בפסקי דרב שליט"א, לבני אשכנז ולבני ספרד
בהכרעת ההלכה למעשה, במידות נפלאה
דבר ודבר על אופנו
באופן שמקל על זכרון ההלכות.

• בואו ונצא לקראת שבת מלכתא •

